

Máglya – politikai számításból

600 éve lett vértanú Husz János

AZ ÉPPOLY TEKINTÉLYELVŰ, MINT ALÁZATOS II. János Pál pápa volt az, aki meggyőzően bocsánatot kért: A szláv pápa a 2000-es év Hamvazószerdáján, a római Santa Sabina bazilikától a Circus Maximus felé tartó bűnbánati körmeneten fejezte ki szégyenkezését ama elmarasztaló ítélet miatt, amellyel püspökök és bíborosok 1415-ben máglyára küldték *Husz János* cseh papot. Hatszáz évvel a véstörvényszék ítélete után még mindig megoszlanak a vélemények a csehországi egyházreformerről kapcsolatosan.

Jan Hus, azaz Husz János 1370-ben született Husinec-ben, szegény parasztok fiaként. Egzisztenciája biztosítása érdekében filozófiát és teológiát kezdett tanulni a prágai egyetemen. Ám hamarosan már nem karrierlehetőséget látott Isten igéjének szolgálatában, hanem kihívást arra, hogy az Evangélium szerint éljen. Egyetemi oktatóként és rektorként olyan cseh reformerekkel találkozott, akik másfajta egyházzól álmodtak.

És *John Wyclif* angol tudós vitatott írásait olvasta. Wyclif számára az Isten által kiválasztottak közössége nem volt azonos a látható egyházzal, ezért annak hierarchiáját éppoly fölöslegesnek tartotta, mint a szerzetességet, a gyónást és a bűcsúkat. Wyclif azt követelte a világi hatalomtól, hogy kobozza el a gazdagságra és a politikába szerelmes egyházi hierarchia gyónatát.

Wyclif vízióit persze hevesen vitatták Prágában is. Az egyetem szorosan kötődött az egyházhoz, a prágai érsek volt a kancellárja. De a Wyclif által ihletett reformmozgalomnak is megvoltak a támaszpontjai az egyetemen. A fiatal papot, Husz Jánost 1402-ben kinevezték a prágai óváros Betlehem-kápolnájának prédikátorává. Ez rendkívül kényes feladat volt, mivel a Betlehem-kápolnában – amely valójában 3000 ember befogadására képes, tágas csarnoktemplom volt – csehül prédikáltak, ami szálka volt az uralkodó, németül beszélő felső réteg szemében.

A HÁTTÉRBE A NEMZETI ÉBREDÉS ÁLLT. A csehek egyre inkább megrövidítettnek érezték magukat, bizalmatlanok voltak a gazdag német kereskedőkkel és városi polgárokkal szemben, kezdték fölismerni saját kulturális értékeiket, és a cseh nyelv számára egyenjogúságot követeltek a hatóságoktól és az egyháztól. A Betlehem-kápolna prédikátorának lenni életveszélyes megbízatás volt.

Husz, aki itt évente kereken kétszáz beszédet mondott, hamarosan összeveszett a túlbuzgó prágai érsekkel, aki aztán megtiltotta neki a misézést és a gyónatást. Az egyházi és a világi hatóság rendkívül érzékeny volt, ha valahol fölmerült az eretnekség gyanúja. Az ország hatalmi viszonyai túlságosan ingatagok voltak: Vencel király perben állt a nemességgel, és Németországot kormányzó féltestvére, Zsigmond – aki a császári méltóságra tört – éppen csak megtúrta őt fejedelmeként. Rómában két, később három pápa versengett egymással. Semmiféle eretneket nem tűrhettek Csehországban!

Ezért reagált dühösen az egyházi hatóság, amikor Husz metsző kritikát kezdett gyakorolni a bűcsúkkal folytatott kereskedésen. Közel ötezer ember hallgatta, amikor azt mondta, hogy Isten kegyelmét nem lehet megvásárolni, és ledöntötte püspöki trónját a pápát, mondván: egyetlen pápa sem járhat el Krisztus helytartójaként, ha nem követi Krisztus életmódját. Egyik levelében azt írta: „A pápát Krisztus helytartójának tartom a római egyházban, de számomra ez nem tartalma a hitnek. Ha Krisztussal ellentmondásban él, akkor tolvaj, rabló, képmutató.”

MIUTÁN AZ ÉRSEK KIKÖZÖSÍTETTE, Husz János vidékre menekült, és nemesi származású barátainak váraiban rejtőzött el. Időközben egyre hangosabbá vált a kiáltás egy olyan zsinat után, amelynek az lett volna a feladata, hogy véget vessen a három pápa szégyenletes versengésének, és lehetővé tegye a nyugati kereszténység egységes stratégiáját az iszlám balkáni terjeszkedésével szemben. Zsigmond német király a hit élharcosaként szándékozott tündökölni ezen a zsinaton, és egy füst alatt rögtön meg akarta oldani az eretnekproblémát is. Ezért meghívta Husz Jánost, amikor 1414-ben Konstanzban nagy pompával megnyitották a zsinatot.

Persze a király levele, amely szabad elvonulást garantált a reformgondolkodónak, nem sokat ért. Néhány hónappal Konstanzba érkezése után börtönbe vetették a csehét. Nappal lábbilincset viselt, éjjelre kezénél fogva a falhoz lácolták. Fél év után végre elkezdődött az eljárás a szinte teljes létszámban összegyűlt zsinat előtt. Siralmas bohózat volt.

Semmi más ne vezéreljen bennünket, mint szüntelen készen állni a változásra, ha jobbat és igazabbat foghat fel elménk. Ne tétovázzunk odahagyni, amit igazságnak vélünk eddig, ha az igazabbról győzetünk meg elménk és lelkiismeretünk által.

(Husz János)

Idézetek pergőtüzét zúdítták Husz Jánosra: idézeteket saját írásából, idézeteket Wyclif műveiből, és olyan kijelentéseket, amelyeket a tanúk állítólag tőle hallottak. Mindezt vissza kellett volna vonnia. Husz magyarázatot akart adni, meg akarta világítani bizonyos állítások hátterét, vissza akarta utasítani a hamis információkat. De ellenfelei minden oldalról rákiáltottak: „Csak semmi kibúvó! Igen vagy nem!” Amikor zavartan hallgatott, diadalt ültek: „Aha, bűnösnek vallja magát!” A Bibliából és az egyházatyáktól vett bizonyításait senki nem akarta meghallgatni.

A halálra szánt Husz kétségbeesetten az unatkozva ott üldögélő királyhoz fordult, mondván: Nem vonhat vissza olyasmit, amit sosem állított, és csak olyan tévedéseket ismerhet be, amelyeket bizonyítanak számára! „Nem akarok Isten színe előtt hazudni”, kiáltott fel, „sem lelkiismeretem és az igazság ellen cselekedni. Sosem állítottam vagy prédikáltam ezeket a tételeket, inkább az ellenkezőjüket. Nem okozhatok csalódást annak a sok embernek sem, akiknek prédikáltam. Nem vonok vissza semmit.”

De éppen ez volt a vitás pont a hatalmi játékban: A szegény pap semmiféle pápát és semmiféle zsinati bizottságot nem ruházott fel a lelkiismerete fölötti végső tekintéllyel, hanem kizárólag Isten tekintélyét ismerte el

erre nézve. Ha nem az Isten által ihletett Szentírásból igazolják neki, hogy nincs igaza, akkor nincs is mit visszavonnia. Ily módon felülmúlhatatlan világossággal emlékeztette az önelégült hierarchákat arra, hogy nem ők az egyház urai, hanem Krisztus, az egyház egyetlen feje. Husz azt vallotta: „A Biblia teljesen igaz, és elegendő az emberi nem üdvösségéhez; a Biblia az a tükör, amely által egész életünket szabályoznunk kell, s az a mérce, amely szerint minden lelki bírónak mérnie és ítélnie kell. Csak azzal a fegyverrel tudjuk legyőzni az Ördögöt, amelyet Krisztus is használt győzelméhez, tudniillik a Szentírással.”

1415. JÚLIUS 6-ÁN a zsinat makacs eretneknek nyilvánította Husz Jánost, elrendelte könyvei elégetését, megfosztotta papi hivatalától és máglyára vitette. A lángoktól ölelve – a krónikások beállítottságától függően – állítólag szájalmasan kiáltozott, vagy énekelve hívta segítségül Isten irgalmasságát. Az, hogy „Ma egy libát égettek meg, de hamvából egy hattyú fog föltámadni”, bizonyára csak költői anekdota. Hamvait a Rajnába szórták.

Az elégetett prédikátor szédítő sebességgel emelkedett a cseh nemzet hőisévé, s egy egész nemzet lázadt fel a nyugati kereszténység többi része ellen. A döntő probléma egyáltalán nem a négy évvel később támadt huszita fergeteg volt, bár öt német keresztes hadat kényszerített menekülésre; a harcok valamikor véget értek. Sokkal rosszabb volt az, hogy a csehek évszázadokra elveszítették az ősi hitbe és az egész egyházba vetett bizalmukat.

ŐK, A CSEHEK MINDMÁIG távolságtartó viszonyban vannak a katolikus egyházzal, amely hosszú időn át a német nyelvű Habsburgok uralmi intézményének számított. Csehországban alighanem ezért is volt olyan sikeres a kommunisták egyházellenes valláspolitikája, mint Kelet-Közép-Európa egyetlen más országában sem, talán az NDK kivételével. Ezt a hátteret figyelembe véve is olyan fontosak a Wojtyła pápa-féle kiengesztelődési gesztusok. A cseh reformátor tanítása az utóbbi évtizedekben igen pozitív újraértékelésre talált a katolikus Husz-kutatók körében. A prágai bíboros, *Miroslav Vlk* személyében 1996-ban először vett részt a katolikus egyház hivatalos képviselője az évenkénti Husz-ünnepségeken a dél-csehországi Husinecben. *Vlk* akkor világosan állást foglalt a mellett, hogy a Husz János elleni ítéletet meg kell semmisíteni, mert „a reformer Zsigmond király politikai számításának áldozata lett”, s akkoriban „kaotikus állapotok uralkodtak az egyházban”.

Vajon a végén még szentté is avatják az eretnekként elégetett papot? Ezt azért nem, hártotta el a prágai bíboros, mégpedig a következő előkelő indoklással: „A szentté avatással nem bitorolhatjuk el Husz Jánost, és nem lophatjuk el ily módon a reformáció egyházaitól.” Amit *Vlk* nem mondott el: A szentté avatás már csak azért is eléggé valószínűtlennek tűnik, mert Husz János üzenete még mindig hallatlan kihívást jelent az egyház számára. Nem csupán a katolikus egyház számára.

Christian Feldmann

Forrás: Kirche In, 2015/6

Radikális reformációt!

Interjú *Axel Noack* evangélikus teológussal
a reformáció 2017-es jubileumi évére készülve

Noack úr, ön a világ minden tájáról való, azon teológusok köréhez tartozik, amely a reformáció radikális látásmódját követeli. Milyen szempontból kell radikálizálni a reformációt?

A radikalizálás fellengzősen hangzik. Arról van szó, hogyan tekintsünk a reformációra. Ehhez hozzátartozik, hogy ügyeljünk a kicsi, radikális egyházakra, amelyek szintén hozzátartoznak a reformáció örökségéhez.

Ön azt mondja, hogy a Biblia és az egyházak válsága kihívás számunkra. Miben áll a válság?

Már azt hittük, hogy biztonságban vagyunk, és most észrevesszük, hogy milyen gyorsan törékennyé válhat a béke rendje. Németország reformatori egyházaiban is kényelmesen berendezkedtünk. Nemigen kérdezzük rá radikálisan a társadalmunkra.

Mit ért ezen?

Vegye csak a gazdaságot, és hasonlítsa össze azzal, amit Luther Márton a uzsoráról írt! Neki meggyőződése volt: aki uzsoráskodik, az becsapja felebarátját, sőt kihasználja annak szorult helyzetét. Ezt jól össze lehet vetni azzal, amit a pápa mondott: „Ez a gazdasági rend öl.”

Mit jelent ez a mi országunkra nézve?

A gazdagok gazdagabbakká válnak, a szegények szegényebbekké. A minimálbér biztosítása, illetve a menedzserfizetések megkurtítása ellenére.

Teológiai szempontból hogyan fest az ellenállás a pénz uralmával szemben?

Már Luther is úgy gondolta, hogy ezért nem lehet kizárólag a felettes hatóságokat felelőssé tenni. Hiszen jogrendünk már nem éri utol a világ legnagyobb gazdasági játékosait. Olyan gazdasági szereplőkre van szükségünk, akik azon fáradoznak, hogy tisztességes kereskedők legyenek. Egyházként ezeket kell bátorítanunk.

Azt jelenti ez, hogy ön a bevett pénzforgalommal szemben alternatívát követel?

Ezzel kapcsolatban világos a Biblia szava: Adjátok a pénzt a szegényeknek! Más kérdés, hogy ennek miképpen kellene működnie a mi gazdasági életünkben. Például át kell ültetnünk korunkba – ezt tette persze Luther is – a Biblia kamatmentességi követelményét. Luther úgy vélte, meg kell próbálni különbséget tenni a között, hogy valaki kölcsön adott pénzre szed kamatot, és a között, hogy befektetésre. E tekintetben nekünk egyházzakként politikailag aktívabbnak kell válnunk. Meg kell fontolnunk, hogyan reklámozhatnánk erősebben az adósságelegendést és az irgalmasságot.

Radikális hozzáállás a reformációhoz és a Bibliához: Mit jelent ez a béke kérdésében?

Mögöttünk van az „Egy évtized az erőszak legyőzésére” kampány. Mint egyházak azt reklámozzuk, hogy az erőszakot lépésről lépésre a joghöz kössük, és ily módon minimalizáljuk. Ennek a gondolatnak a megerősítése érdekében mindig szükségünk van radikális pacifistákra is az egyházban. Az ő hangjukat alig lehet hal-